

“írekeštaonataśuegiarsinekun
baibaibar”

LA LLENGUA IBÈRICA

Inscripcions en llengua ibèrica aparegudes al terme de Valls

La llengua ibèrica és una de les llengües que es parlaven a la península Ibèrica abans de la conquesta romana i que la romanització va fer desaparèixer. La coneixem gràcies a les més de 2.200 inscripcions que s’han trobat sobre diferents suports: vaixel·la domèstica de ceràmica, àmfores, monedes, esteles de pedra, inscripcions rupestres, làmines de plom o fusaioles, entre altres.

M. Ester Fabra Salvat

Fusaiola amb inscripció apareguda al Vilar

Signe i fet abans de la cocció a la vora, prop de la nansa, d’una enòcoa descoberta al Vilar durant les excavacions de 1983. © Fotografia: Joan Ferrer

S’accepta unànimement que les escriptures paleohispàniques tenen un ancestre comú que seria el responsable tant del fet que els signes escrits siguin molt similars com del fet que es tracti d’un sistema híbrid, semisil·làbic. Això significa que una part del conjunt de signes de què consta l’escriptura ibèrica són sil·làbics (ba, ta, ka, be, te, ke...), mentre que una altra part són alfabètics: les vocals (a, e, i, o, u) i diverses consonants (n, m, s, ś, l, r, f...). Així mateix, es considera que aquesta escriptura original provindria de l’escriptura fenícia.

Les inscripcions ibèriques es poden transcriure perquè es coneix el valor dels seus signes, però no es poden traduir perquè no disposem de cap llengua suficientment propera que ens

permeti esbrinar el significat de les seves paraules. Per tant, es pot reconstruir de forma molt aproximada com sonava la llengua ibèrica, però no l’entendem atès que encara no s’ha trobat “la pedra de Rosetta ibèrica” que ens permeti fer les comparacions necessàries per desxifrar-la.

Els esforços de lingüistes, epigrafistes i arqueòlegs han aportat alguns avenços per assolir un cert coneixement del sentit general d’alguns textos curts i identificar-hi un bon nombre de topònims i d’antropònims, així com de morfemes que actuen com a marcadors dels temps verbals, l’article indefinit o el pronom de primera persona.

Així, sabem que les fórmules repetitives en esteles sepulcral es consideren

pròpies d’entorns funeraris o que les expressions de tipus comercial o administratiu es troben sovint en làmines de plom, un material molt habitual en l’escriptura de la Mediterrània per ser tou i fàcil de gravar amb un punxó (*stylus*).

Un dels avenços més importants ha estat la identificació del sistema de numerals, que té correspondències clares amb el dels numerals bascos. A partir d’aquesta semblança, s’ha plantejat que segurament hi ha una relació genètica entre aquestes dues llengües. Les similituds entre els dos sistemes numerals responen al fet que ambdues llengües comparteixen un avantpassat comú, però aquesta relació no és prou forta per ser utilitzada en la traducció dels textos.

Detall del muntatge de la Vitrina d'Arqueologia amb tres de les inscripcions ibèriques aparegudes al Vilar

No existeix una unitat lingüística en tot el territori on es va desenvolupar la cultura ibèrica. Es van arribar a utilitzar tres sistemes d'escriptura diferents per representar l'idioma. La majoria de les inscripcions utilitzen l'anomenada escriptura nord-oriental que, per la seva banda, presenta tres variants.

El passat 6 d'octubre la Vitrina d'Arqueologia va acollir el muntatge “**Marques i inscripcions dels jaciments del Vilar i Fontscaldes**”, on es van presentar quatre de les vuit inscripcions en llengua ibèrica que han aparegut al terme de Valls. Cinc de les inscripcions procedeixen del jaciment del Vilar i tres, de la zona de Masmolets. D'aquestes vuit, set van aparèixer sobre un suport ceràmic i la vuitena és un plom escrit per les dues cares que encara s'està estudiant.

Una de les inscripcions més conegudes és la que conté una **fusaiola** (*fotografia de l'inici del article*) apareguda durant les obres de construcció de l'antic Col·legi Menor (actual CEIP Eugeni d'Ors), l'any 1966. La peça es va trobar partida en dos trossos entre les terres remogudes de l'obra.

Detall de la inscripció ibèrica apareguda a la base exterior d'una ceràmica àtica

La inscripció apareix a la paret lateral del con superior, en una primera línia circular i un segment aïllat en segona línia. Les incisions són profundes i ben marcades, fetes abans de la cocció. En molts dels signes s'aprecien petits forats fets amb el fang tendre que segueixen o marquen els traços i que potser van servir per fer un primer esborrany del text abans de traçar els signes definitius.

Text:
**ífekeštaonatafšuegiarsinekun
baibaibar**

El text de la inscripció s'ha interpretat com una ofrena. Però... entre qui? Entre persones o cap a una divinitat? La discussió és oberta. En el primer cas la inscripció s'ha interpretat d'aquesta manera: *aquesta fusaiola per Atar feta (per) Sinekun*. Però també s'ha plantejat la possibilitat que la paraula **ataf** fes referència a una divinitat a la qual **Sinekun** dedica la inscripció i la fusaiola, amb un clar sentit cultural.

Durant la campanya d'excavacions al solar annex al CEIP Eugeni d'Ors dels

anys 2007-08, es va trobar la base d'un pàtera de ceràmica àtica de vernís negre datada al s. IV aC però amb una fase d'amortització molt tardana, ja en el moment de destrucció del jaciment.

Text:
gañaniśafen

El text és complet, amb els signes disposats en forma de semicercle al voltant del punt central de la base. Els traços són rectilinis i regulars, d'incisió poc profunda. Cal remarcar la presència d'un emblema o marca anepigràfica sota del primer signe

Les inscripcions ibèriques es poden transcriure perquè es coneix el valor dels seus signes, però no es poden traduir perquè no disposem de cap llengua suficientment propera que ens permeti esbrinar el significat de les seves paraules.

Segell d'un possible propietari vinater d'origen ibèric trobat a la zona de Masmolets

de la seqüència. Molt possiblement es tracta d'una inscripció de propietari.

A la paret exterior d'un vas caliciforme recuperat sota les vies del tren de l'estació de Valls en una data indeterminada, hi va aparèixer una inscripció formada per quinze signes finament gravats que correspondrien a la part final d'un text.

Text:
bekobor[a]r kuni baika kutan

S'identifica el nom d'una persona, **Bekobor**, que seria l'autor de la inscripció. El propietari del vas (**baika**) fa una ofrena o libació ritual a la divinitat (**kuni**).

Desenvolupament de tota la inscripció apareguda al caliciforme. © Fotografies: J. Noguera

El terme de Masmolets ha proporcionat tres segells ibers, tots ells corresponents al mateix nom. Els tres fragments es troben en nanses d'àmfora itàlica Dressel 1B de producció local datada a finals del s. II- principis del s. I aC. La cartel·la és rectangular simple amb la inscripció **NIO**, nom propi iber abreujat procedent dels noms **niosildun** o **niosildir**.

Un d'aquests segells ha entrat recentment al fons del Museu de Valls, mentre que els altres, trobats durant les prospeccions portades a terme per Simon Keay als anys 90 del segle passa,t es conserven als magatzems del Museu Arqueològic de Tarragona.

El nom **nio** s'ha interpretat com a identificador d'un productor de vi que tindria el seu establiment (*fundus*) a la zona de Masmolets i els envasos d'emmagatzematge trobats serien tares o recipients trencats procedents del runam.

Finalment, cal destacar una làmina de plom enrotllada apareguda durant les excavacions del 2022 al Vilar, en una zona que sembla que corresponia a un magatzem. La làmina està escrita per les dues cares. A l'interior hi apareixen sis línies, mentre que a l'exterior s'intueixen cinc línies. L'anàlisi completa del text està pendent de la finalització dels treballs de restauració, però sembla que documenta alguna operació comercial que va quedar interrompuda quan el jaciment va ser destruït.

A poc a poc el corpus d'inscripcions ibèriques es va ampliant gràcies a l'interès que estan despertant entre la comunitat científica els jaciments vallencs. Més enllà de les inscripcions, també comencen a sovintejar estudis sobre marques i grafits realitzats amb finalitats utilitàries com a marques comercials o de control de producció, transport, contingut o consum i que poden ser anepigràfiques (signes que no es poden llegir) o epigràfiques (lletres o numerals), alguns exemples dels quals també s'han trobat tant al Vilar com a Fontscaldes. ■